

izhajajo iz manka ljubečega, uglašenega starševstva oz., kot pravi Levine, nezadostne nege in usmerjanja v času ključnih razvojnih obdobj ali zlorab v tem obdobju. Prav tako omenja, da starši, ki so sami travmatizirani, težko naučijo otroka osnovnega zaupanja. Avtor izpostavlja, da so ne glede na dinamiko, ki povzroča travmo (oz. ali je šlo za enkratni dogodek ali vrsto dogodkov), posledice in simptomi podobni. Iz Levinovega pristopa se je razvil tudi poseben pristop za delo z razvojnimi travmami (nevroafektivni relacijski model, Heller).

Knjiga je namenjena najširšemu možnemu krogu bralcev in bralk. Avtor je ubral netehničen jezik, da so lahko informacije koristne, kot sam izpostavi, za posameznike, starše, učitelje, varstvene delavce, psihoterapevte itn., za zdravnike, medicinske sestre, reševalce, policiste, gasilce in druge, ki se redno ukvarjajo z žrtvami nesreč in naravnih katastrof. Pri zadnjih poudari, da ne gre samo za delo, ki ga opravljajo s travmatiziranimi posamezniki, ampak zanje osebno. Redno doživljanje travmatičnih dogodkov tudi samo iz druge roke je pogosto zelo travmatično. K širši uporabnosti knjige prispevajo tudi vaje, ki omogočajo, da se oseba bolj zaveda svojega doživljanja. Posebej dragoceni pa so njegovi nasveti, kako ukrepati takoj po travmatičnem dogodku. Smernice za nudenje prve pomoči predstavi posebej z vidika odraslih in otrok – obravnava travme pri otrocih je posebej namenjena njegova kasnejša knjiga (*Trauma-proofing your kids*, spisana skupaj z M. Klein,

2008). Zaradi aplikativnosti in široke dostopnosti jo recimo Wikipedia označi kot knjigo za samopomoč – v akademskem okolju nosi ta oznaka *a priori* (in včasih po krivici) slabšalno konotacijo.

Prevajalka Jedrt Maležič ni imela lahkega dela oz. je opravila pionirsko delo, saj v slovenščini doslej ni bilo poimenovanj za kopico pojmov, ki jih knjiga prinaša. Lahko izrazim le upanje, da se bodo ne le terminologija, temveč tudi vedenje, ki ga prinaša ta knjiga v različne kontekste, ter smernice za psihofizične obravnave in delovanje nasploh tudi v Sloveniji končno prijeli in razvijali naprej.

Tomaž KRPIČ

Marcel Danesi

The History of the Kiss.

The Birth of Popular Culture

Palgrave Macmillan, New York in London 2013,

196 strani, 60.00 £

(ISBN 978-1-137-37684-8)

Včasih kakšna knjiga s svojim naslovom obljudlja več, kot potem bralec najde med njenimi platnicami. Danesijeva knjiga o zgodovini poljuba bi vsekakor lahko sodila med takšne knjige. Zgodovina poljuba ni prikazana v celoti; za avtorja je namreč v glavnem pomembno obdobje od srednjega veka do danes, pa še tu deluje nekoliko raztrgano, saj Danesi pogosto preskakuje iz enega v drugo zgodovinsko obdobje, ki si tako ne sledijo kronološko, ampak prej

sledijo Danesijevi želji, da bi pojasnil fenomen poljubljanja. Poleg tega si tudi poglavja v knjigi ne sledijo kronološko, ampak se večina vrti okrog medija, v katerem poljubljanje nastopa oziroma skozi katerega je poljub kot znak posredovan. Sicer pa, kaj bi sploh lahko pričakovali, ko pa je avtor priznani kanadski lingvist in semiotik.

A pojdimo po vrsti. Da so si ljudje izbrali poljub kot eno od pomembnejših, če ne celo najpomembnejšo obliko posredovanja specifičnih emocionalnih stanj med dvema posameznikoma in mu dali obliko družbene konvencije, je po avtorjevih besedah splet okoliščin. Do neke mere temu lahko pritegnemo. Seveda bi si lahko ljudje izbrali tudi kakšno drugo obliko telesnega stika ali delovanja. Nenazadnje obstajajo kulture, ki poljuba ne prakticirajo v takšni obliki, kot ga najdemo v moderni kulturi. A v kolikor avtor knjige resnično misli, da je izbira poljuba poljubna oziroma že kar naključna, potem je bodisi naiven bodisi prepričan, da telo ni igralo kake posebno pomembne vloge pri tej kulturni iznajdbi, razen seveda te, da je ljudem predstavljalo nekakšno platformo, brez katere poljub preprosto ni mogoč. Glede na to, da avtor že takoj na začetku knjige pravi, da ne bo pritegnil "*trenutnim prepričanjem v humanističnih znanostih o bioloških temeljih njegovega nastanka*" (str. ix) in da poljub ne gnezdi v "*naših genih*" (str. x), lahko rečemo, da avtor ni naiven, ampak preprosto ne računa resno na vlogo človekovega telesa. Poljub je, trdi avtor, produkt

kulture oziroma vrste kulturnih dogodkov, ki so v moderni zgodovini dvorjenje osvobodili družinskega/starševskega oziroma širšega družbenega nadzora, zaradi česar lahko postane zveza dveh posameznikov stvar njune osebne odločitve.

Ker je avtor v knjigi pogosto nekoliko površen in ker tudi v tem primeru "pozabi" uporabiti pridevnik "romantični", smo, kajpada, bralci ob tem nekoliko zmedeni in, sicer nemočno protestiramo zoper takšno razumevanje odnosa med telesom in poljubom. Še posebej zato, ker tudi avtor na nekem drugem mestu vendarle ugotavlja, da je poljub v nekaterih starodavnih tradicionalnih družbah, kjer so si pripadniki na podlagi lastnih telesnih izkustev in bogate domišljije razlagali, da je dih materialni pokazatelj duše in življenja, kot tak veljal za akt telesnega povezovanja duš med dvema posameznikoma. Na primer v srednjem veku v obliki osrednjega elementa poroke, imenovanega *osculum pacis*. Čeprav se zlahka strinjamo z avtorjem, da poljub res ne gnezdi v genih, pa vsekakor gnezdi v telesni oziroma biološki izkušnji posameznika, kar avtor na nekaterih mestih v knjigi priznava celo sam, le da mu tovrstna razlaga ne diši preveč.

Se pa stvari nekoliko spremenijo avtorju v prid, če ne govorimo o poljubu na splošno, ampak o romantičnem poljubu. Ta pa se pojavi, tako ugotavlja avtor, šele v srednjem veku, za katerega je bilo značilno, da so bile poroke v veliki meri dogovorjene vnaprej, ljubezenska čustva pa pogosto poteptana, potlačena ali

zanikana z namenom (tudi političnega) povezovanja med družinami in klani. V družbi, kjer je poroka med dvema posameznikoma stvar dogovora med njunima staršema oziroma skrbnikoma, je seveda mogoče pričakovati visoko stopnjo zunajzakonskih avantur. Čeprav tisti, ki menijo, da ni nujno, da do "skoka čez plot" pride zgolj tako, da posamezniki konzumirajo meseno spolnost, morda ne bi soglašali z avtorjem, se je nemara vseeno potrebno z njim strinjati, da je romantični poljub v moderni družbi razumljen kot eden prvih očitnih pokazateljev zunajzakonskega razmerja. Nasploh je poljub za Danesija neke vrste most, ki omogoči posameznikom prehod med romantiko oziroma ljubeznijo in erotiko oziroma spolnostjo. A poljub ni zgolj mehanizem, ki omogoča subverzivnost, ampak je tudi mehanizem, ki varuje pred pretiranim vdorom v posameznikovo zasebnost. Ena od značilnosti poljuba je, da gre za izrazito zasebno dejanje. Pri poljubu se posameznika združita s svojima osebnima prostoroma navzven in tudi duhovno navznoter. "Združevanje osebnih prostorov" seveda ni nujno pozitivno povezano s poljubljanjem. Poljub lahko tudi manjka. Je tudi nekakšna varovalka. Poljub med prostitutko in njenim klientom je tabuiziran obrambni mehanizem pred vdorom v njeno zasebnost. Na tem mestu se bralec nehote vpraša, ali to velja, tudi ko gre za prostitutka in klientko. Na to vprašanje nam avtor, žal, ne da odgovora.

Ne gre toliko za samo razmerje in realizacijo posameznikove globoke

emocionalne navezanosti na drugega posameznika, čeprav je seveda tudi to pomemben element romantičnega razmerja, kakor prav za samo subverzivnost romantičnega poljuba. Dobesedno gre za telesni upor zoper družbeno hegemonijo prisilne poroke. Danesi, ki ima tako zelo rad različne primere iz zgodovine, da so nekateri deli njegove knjige bolj podobni zbirki različnih zgodb in pripovedk, kakor pa resni znanstveni razpravi – bralcu se zdi, da mu prav zato pogosto zmanjka prostora in časa, da bi z njihovo pomočjo lahko na koncu svoje razprave potegnil kakšen bolj splošen sklep – ponazori subverzivnost romantičnega poljuba s primerom dvorne ljubezni. Tudi z namišljenim, če le podpira njegovo argumentacijo. Na primer z zgodbo o kralju Arturju, v kateri se eden od vitezov okroglega mize, Lancelot, zaljubi v kraljico Guinevere. Prepovedana ljubezen se lahko na dvoru v kontekstu viteške kulture realizira zgolj kot njuno zunajzakonsko razmerje, ki pa je zaradi vitezove lojalnosti kralju prav tako nerealna. Zato se Lancelot, raje kot da bi pregloboko zabredel v romantično zunajzakonsko razmerje, odpravi novim dogodivščinam in nevarnostim naproti. Pa še na en način se je takšna ljubezen lahko uresničila – v obliki trubadurskih romanc. Romantične zgodbe o neuslišani ljubezni, ki so jih opevali trubadurji, so sicer opevale realnost, le da se je v stvarnosti pogosto dogajalo, da so se vitezi pogosto odpravljali tudi v drugo smer, to je k sadežu poželenja... Če so zraven opravili še kakšno junaško

delo, s katerim so si zaslužili (dodatno) pozornost svoje izbranke, pa toliko bolje. Edino, kar bralca bega in je nemara pomenljivo, je dejstvo, da v knjigi zaman iščemo zgodbo o bistroumnem plemiču donu Kihotu iz Manče in njegovi izbranki Dulsineji Toboški... Bi bilo to že preveč za Danesijev romantični okus?

Se pa subverzivnost romantičnega poljuba ne kaže le kot odpor ali bojzoper institut vnaprej dogovorjene poroke. Meje, ki ločijo ljudi, so utemeljene tudi na političnih, ideoloških, rasnih, religijskih, spolnih in kulturnih razlikah. Samo spomnimo se grafita *Bratski poljub*, na katerem se poljubljata Leonid Brežnjev in Erich Honecker. Pa prvega medrasnega romantičnega poljuba na televiziji med kapitanom Kirkom in poročnico Uhuro v televizijski seriji *Star Trek*. Ali pa prvega javno predvajanega poljub med dvema homoseksualcema v filmu *Sunday Bloody Sunday* med zdravnikom Danielom Hirshom in kiparjem Bobom Elkinom. Potem je tu še poljub med duhovnikom in nuno na Benettonovem plakatu... A če si subverzivnost romantičnega poljuba v vseh teh primerih še lahko predstavljamo, nam gre v primeru njegove subverzivnosti v odnosu med predstavnikom človeške in živalske vrste to precej težje od rok. V resnici nam gre to tako zelo težko od rok, da se je prvi tovrsten poljub na filmskem platnu pojavil šele v filmu *Planet opic*, pa še tu je bilo dogajanje premaknjeno v daljno prihodnost, ko se na Zemlji tako ali tako dogaja vse ravno obratno, kot smo sicer vajeni.

Kakorkoli že, avtor je pri strukturi zadnjih petih poglavij – to pa je večina knjige – naravnost predvidljiv: *Poljub v zgodbah, resničnih in namišljenih, Poljub v pesmih, Poljub se odpravi v kino in Poljub v dobi interneta*. Kar imajo vsa ta področja, kjer se pojavlja romantični poljub skupnega, je popularna kultura. O tej na tem mestu ne bi zgrebali besed. Raje dodajmo še kakšno besedo o pomenu, ki ga imata internet in komunikacijska tehnologija na vlogo poljuba v (post)moderni družbi. To je tudi poglavje, v katerem se Danesi sklicuje na raziskovalne rezultate, čeprav o uporabljeni metodologiji ne izvemo prav dosti, vsaj ne toliko, da bi lahko ocenili njeno vlogo. (Mimogrede naj rečem, da tudi od teorije knjiga ravnano ne “poka po šivih”.) Naj bo tako ali drugače, ena od zanimivih avtorjevih ugotovitev je gotovo ta, da se je z razvojem informacijske tehnologije romantičnemu poljubu končno uspelo osvoboditi vseh akterjev, ki so mu do nedavnega pomagali v procesu sporazumevanja: trubadurjev, pesnikov, pisateljev, slikarjev, filmskih režiserjev in podobno. No, če avtor od tega zapisa dalje v knjigi še uspe prepričati bralca, da ni naiven, potem je naiven bralec sam. V kulturi, kjer telesni dotik med dvema posameznikoma pospešeno postaja tabuin je vse bolj tudi pravno-formalno regulirano početje, ki se mu je v kulturi strahu morda celo bolje izogniti, je visoka komunikacijska tehnologija zgolj nadomestilo za vse prejšnje akterje. Le v družbi, kjer je človeški dotik v veliki meri že zamenjal ekran na dotik, pogled na

drugega pa pogled na samega sebe oziroma selfi, je mogoča navdušenost nad popularno kulturo, v kateri je poznavalec oziroma strokovnjak odveč oziroma celo moteč dejavnik. Dejstvo, da je posameznik v takšni "idealni" popularni kulturi na tih in posreden način vseeno manipuliran skozi vsiljevanje in nadvlado velikih medijskih in tehnoloških korporacij, ki imajo oddaljen in posreden nadzor nad njegovim "pametnim" telefonom in s tem nad njegovim najpomembnejšim, če ne celo pogosto edinim kanalom komunikacije, pa je, upam, na tem mestu odveč izpostavljati.

Danesijeva knjiga je povsem simpatičen in neškodljiv poskus iskanja smiselne razlage zgodovinskega vznika in kulminacije fenomena romantičnega poljuba v moderni popularni kulturi. Prav gotovo je dobra stran knjige ta, da prinaša celo vrsto opisov primerov iz popularne kulture od

srednjega veka do današnjih dni, ki so tako ali drugače povezani s fenomenom romantičnega poljuba. Tudi sama teza o subverzivnosti romantičnega poljuba se mi ne zdi napačna. Tudi sam bi jo lahko podpisal. Vseeno pa ima Danasijevo razmišljanje o romantičnem poljubu tudi nekaj težav. Na primer povsem nepotrebno nasprotovanje biološki podlagi poljubljanja. Ali pa na primer to, da nekoliko površno razpravlja o poljubu in govori o njem na splošno, čeprav ima pri tem pogostokrat v mislih njegovo romantično različico. Kar pa res zbode, je to, da se Danasi v svojih razlagah primerov mestoma tako globoko izgubi v "gozdu" različnih zgodb in pripovedk, da se lahko bralec vpraša, kakšno zvezo sploh še ima njegova razlaga z rdečo nitjo knjige. A ker so zgodbe poučne (in pogosto tudi zelo zabavne) narave, mu tega tokrat ne bomo preveč zamerili.